

Priloga: Rzd-01-19-00015-01

Datum: 19.12.2019

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00020**

Ime enote: **Spletanje venčkov sv. Ivana**

Sinonimi imena enote:

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege

Tipološka gesla:

spletanje venčkov, oblikovanje zelenja, sv. Janez Krstnik, kresovanje

Kratek opis:

Spletanje venčkov sv. Ivana je šega, značilna za vasi na Krasu in v Goriških Brdih. Temelji na ljudskem verovanju v posebno moč rastlin, nabranih na kresni večer, ki naj bi ljudi in domove varovale pred nesrečami.

Opis:

Spletanje venčkov sv. Ivana na kresni večer je značilno za vasi na Krasu in v Goriških Brdih. Šega temelji na ljudskem verovanju v magično in zdravilno moč rastlin, nabranih na kresni večer (23. junij). Na hišna vrata obešeni venčki naj bi ljudi in njihove domove varovali pred nesrečami – zlimi silami, hudo uro, ognjem, kačami itd.

Venčke (kranclje, kranceljčke) sv. Ivana, ki naj bi po ljudskem izročilu hiši prinesli srečo in zaščito, spletajo iz travniškega cvetja in zelenja, ki naj bi ga nabrali na kresni večer. Osnovna, po izročilu tudi edina sestavina venčka, je ostra homulica z rumenimi zvezdastimi cvetki, na Krasu znana tudi kot mah, rumeni križci, roža sv. Ivana, kresničnik itd. Danes uporabljajo tudi šentjanževke, praprot, ivanjščice, belo steljo, marjetice, rožmarin, šetraj, lovor, sivko, brin, rman, ruj, netresk idr. Osnovo za venčke predstavljajo obroči iz sušenih vrbovih vej in srobot, na katere z vrvico navežejo okoli petdeset šopkov rož. Na kresni dan venčke obesijo na vhodna vrata hiš, kjer lahko visijo tudi do naslednjega kresa.

V preteklosti so bile na venčke sv. Ivana vezane tudi nekatere druge šege. Če je bilo v hiši dekle godno za možitev, so v venček vpletli vrtnico ali drug deč cvet. Cvetove, ki so ostali od venčkov, so namakali v vodi in se z njo umili, saj naj bi imela lepotilni učinek. Pred nevihto so na ogenj vrgli vejico iz venčka in verjeli, da jo bodo s tem pregnali. Ko so venček odstranili, so ga sežgali, da je njegov dim pustil hiši še zadnji blagoslov. Dekleta so si na kresno noč pod blazino dajala venčke, spletene iz marjetic, da bi v sanjah videle poteze še neznanega ženina. Če je imelo dekle fanta z imenom Ivan, je spletlo tudi manjši venec in ga podarilo izvoljencu. Različne šege s kresnimi rastlinami so znane tudi drugod po Sloveniji, kjer so jih, tako v preteklosti kot tudi danes, povezane v šopke zatikali za okna, vrata, strešne tramove, jih nastiljali na njive, po hišah, gospodarskih poslopijih in dvoriščih ter z njimi vedeževali.

Verovanje v čudežno moč rastlin, nabranih na kresni večer, izhaja iz časa poganstva, ko je bil kres (tudi ivanje, šentjanžev, sv. Ivan, sv. Janez Krstnik) praznik božanstva Sonca, pri Slovencih staroslovanskega Kresnika in pozneje krščanskega sv. Janeza Krstnika, po katerem se venčki imenujejo. Po izročilu je kresna noč v vsem indoevropskem prostoru magična noč, ki ji sledi najdaljši dan v letu (21. junij). Poletni sončev obrat je bil v ljudskih verovanjih povezan s čaščenjem sonca, z zažiganjem ognja ter s čarno in zdravilno močjo vode in rastlin. V slovenskem ljudskem izročilu so se ohranile različne legende in vraže o čudežnih dogodkih v kresni noči: da je mogoče videti vile, škrate, čarovnice in razumeti govorico živali, če imaš v čevlju praprotno seme. V tej noči je možno najti zaklad, priklicati hudiča ali zvedeti za svojo prihodnost. Kresni dan je krščanstvo pomaknilo na 24. junij, ko je rojstni dan in god sv. Janeza Krstnika, katerega ime spominja na Kresnika, bajeslovno bitje, povezano z ognjem iz časa poganstva.

Prvi pisni vir o kresovanju na Slovenskem datira v 13. stoletje. Na Primorskem so Slovenci kresovanje in spletanje venčkov še zlasti spodbujali v letih, ko je bila Primorska del Italije, v času fašizma, v znak protesta proti potujčevanju. Po koncu druge svetovne vojne je tradicija delno zamrla. Ohranila se je le po nekaterih domovih na Krasu, predvsem tam, kjer so v hiši imeli kakšnega Ivana, ki so mu za god spletili venček. Po osamosvojitvi Slovenije je šega spletanja venčkov spet oživela, najbolj v zamejstvu, v slovenskih vaseh v okolici Trsta, ter v Štanjelu, kjer so jo leta 2000 obudili na pobudo Goriškega muzeja z delavnico spletanja venčkov, ki jo prirejajo na nedeljo pred praznikom sv. Ivana.

Datacija:

13. stol. (omemba)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **ŠTANJEL (KOMEN)**

Opis lokacije:

Kras, Goriška Brda

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **410550** X: **76100**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00020.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Iztok Ilich, 2011

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Goriški muzej Kromberk - Nova Gorica**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

9. UTEMELJITEV VPISA

Spletanje venčkov sv. Ivana predstavlja del kulturne dediščine v slovenskem prostoru, ki izhaja iz časa poganstva. Z današnjim oživljanjem si lokalno prebivalstvo prizadeva za ohranjanje in popularizacijo šege, ki je pred tem že delno zamrla. Na delavnicah se znanje in tradicija spletnja venčkov sv. Ivana prenašata na mlajše generacije. Oživljanje šege ima pomembno povezovalno vlogo v lokalni skupnosti, pripomore h krepitvi lokalne identitete ter prispeva k posebnosti in pestrosti območja, na katerem je prisotna, in k razvoju turizma.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **22.3.2013**

Št.: **Rzd-01-13-00002-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne: **19.12.2019**

Št.: **Rzd-01-19-00015-03**

Razlog: **dopolnitev podatkov**

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-13-00002-11-01

Datum: 22.3.2013

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00020**

Ime enote: **Spletanje venčkov sv. Ivana**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **42**

Dušana Švagelj

Štanjel 139, 6222 Štanjel

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Dušana Švagelj je med organizatorkami delavnice spletnja venčkov sv. Ivana na gradu Štanjel. Delavnica poteka na nedeljo pred praznikom sv. Ivana od leta 2000, ko so tradicionalno šego oživili na pobudo Andreja Malničā iz Goriškega muzeja, čeprav tudi pred tem ni povsem zamrla. Udeleženci delavnice se preizkusijo v spletnju venčkov v različnih kategorijah – tradicionalnih in domišljjskih, v zadnjih letih pa tudi klasičnih in otroških. Delavnico spremlja tekmovanje za najlepše venčke. Venčke razobesijo po zidovih dvorišča štanjelskega gradu, žirija, sestavljena pretežno iz domačink, jih oceni. Na praznični dan jih žene in dekleta raznesejo po vasi in jih pritrdijo na vhodna vrata hiš za srečo in varnost v letu do naslednjega praznika.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **ŠTANJEL (KOMEN)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **410248** X: **75942**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00042.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Iztok Ilich, 2011

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **22.3.2013**

Številka: **Rzd-01-13-00002-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-19-00016-11-01

Datum: 9.3.2020

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00020**

Ime enote: **Spletanje venčkov sv. Ivana**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **211**

**Kulturno turistično društvo Martinc
Šmartno 32, 5211 Kojsko**

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Znanje izdelovanja venčkov sv. Ivana v Šmartnem v Goriških brdih danes ohranjajo in prenašajo na mlajše generacije posamezniki, ki so se leta 2014 združili v Kulturno turistično društvo Martinc.

V Goriških brdih venčke imenujejo venčki sv. Ivana, pa tudi Ivánovi venci ali kranceljni. Rože, danes največkrat rumene travniške rože oz. primožke in bele ivanjščice, nabirajo dan pred pletenjem. Društvo vsako leto v juniju organizira javni dogodek pletenja venčkov, ki se ga udeleži veliko domačinov iz Šmartnega in okoliških vasi.

Pri pletenju venčkov udeleženci uporabljajo posebne okvirje za venčke, ki jih izdelata član društva. Izdelani so iz trde žice, ki je nato obdana s časopisnim papirjem, nanje pa je pritrjena zanka za obešanje nad vhodna vrata. Šopke na okvir dodajajo s pomočjo vrvic, ki je navita na majhne lesene nosilce ('čolničke'), ki omogočajo njihovo dobro pritržitev na okvir. Pri pletenju si udeleženci običajno naloge razdelijo – nekateri izdelujejo majhne šopke cvetlic (v povprečju 25 cvetov), drugi pletejo venčke. Za izdelavo enega venčka iz že pripravljenih šopkov izkušena članica društva porabi do 15 minut, manj izkušeni precej več. Za izdelavo venčka je potrebnih zelo veliko cvetlic, izdelan venček pa je bogat in bujen, saj mora obdržati obliko in polnost tudi potem, ko se posuši, do naslednjega leta.

Včasih so venčke sv. Ivana v Šmartnem pletli iz belih (margarit) in rumenih cvetlic, ki so jih nabirali -otroci, ženske pa so jih spletale v venčke – kranceljne s premerom okoli 30 cm. Če je bilo pri hiši za možitev godno dekle, so vpletli tudi rdečo vrtnico ali kak drug rdeč cvet. Izdelovali so jih na predvečer godu sv. Ivana in jih obesili na vhodna vrata, poleg njih ali nad njimi, tam pa so ostali vse leto. Verjeli so, da bodo tako hiša in njeni prebivalci obvarovani pred nesrečami. Cvetove, ki so ostali pri izdelavi venčka, so namočili v vodi in se naslednje jutro z njo umili, saj naj bi imela takšna voda lepotilni učinek. Ob nevihti so iz venčka izpulili eno ali dva cvetova in ju vrgli na ogenj, saj so verjeli, da bodo tako pregnali nevihto in hudo uro. Čez leto dni, ko so ga zamenjali z novim, so ga sežgali na ognju v hiši, da je njegov dim pustil še zadnji blagoslov. Navada spletnja venčkov v Goriških brdih je po drugi svetovni vojni skoraj izginila, ohranila se je le znotraj nekaterih družin.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **ŠMARTNO (BRDA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **388508**

X: **96662**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00211.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Andrej Pokorn, 2016

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **9.3.2020**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-19-00016-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI